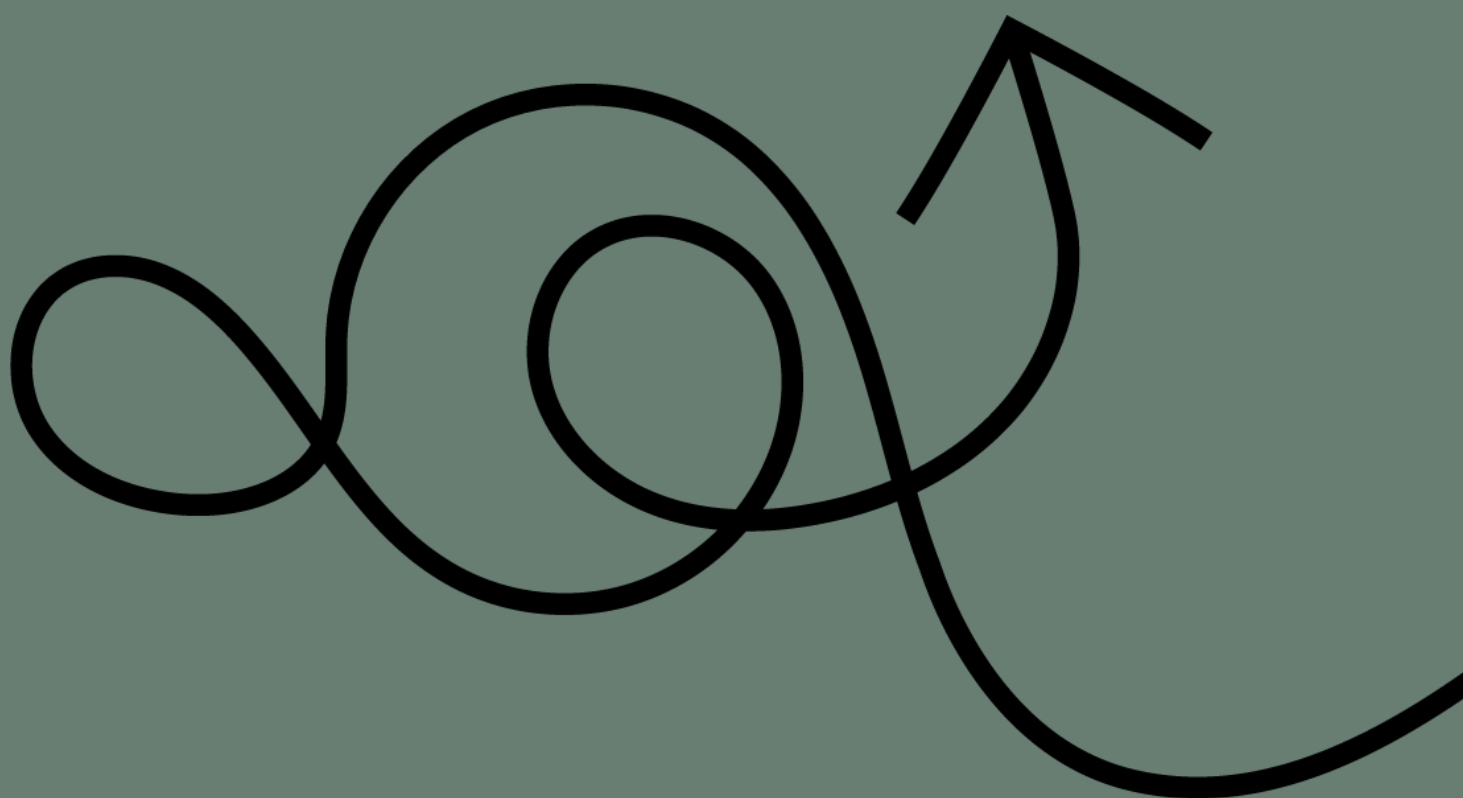

Stockholms rapporten

Hur riskeras Stockholmsregionens
attraktionskraft att påverkas om
friskolor försvinner?

Förord

Svensk skola angår oss alla, och finns flera skäl till det. Vi har alla gått i skolan, känner någon som jobbar där eller någon som just nu är elev. Dessutom finansieras skolan av de skatter vi betalar. I ett bredare perspektiv är vi beroende av att skolan håller god kvalitet för att Sverige ska fortsatt vara en konkurrenskraftig nation.

Konkurrenskraften för vårt land påverkas också av hur attraktiv vår huvudstadsregion upplevs. Även om vi inte identifierar oss som stockholmare allihop så påverkas vi av det som sker och inte sker här. En attraktiv och innovativ huvudstad är viktig för hela landet.

Vill vi att Stockholmsregionen ska räknas bland andra europeiska huvudstadsregioner krävs inte bara internationella huvudkontor och att talanger söker sig hit. Det krävs också att staden och länet visar framåtanda och nyfikenhet. Det märks när en plats drivs framåt av en vilja att utvecklas snarare än att enbart bevara det som varit.

En stad och ett län med självförtroende släpper in och bejakar konkurrens inom de egna verksamheterna. Inte för att företagare och entreprenörer kräver det utan för att det är rätt gentemot de som ska använda tjänsterna. Den bejakar meritokratin och nytänkande, inte för att det blir enklare administration, men för att det pressat upp kvaliteten – både i de egna verksamheterna och i alternativen.

Innehåll

1 Bakgrund	4
2 Stockholms län präglas av en hög grad fristående alternativ	9
3 Aktiebolagsdrivna friskolor	12
3.1 Konsekvenser för Stockholms län	13
4 Nedlagda skolor påverkar stadsdelar	14
5 Friskolor utvecklar kvaliteten för hela skolsverige	16
6 Summering	19
Bilaga 1: Samlad ekonomisk effekt av utredningsförslag	20
Finansiering av fristående grundskolor idag (2023)	20
Förslag som är kostnadsdrivande	20
Förslag som medför intäktsminskning	21
Samlad ekonomisk effekt	21

1 Bakgrund

Det finns just nu en bred politisk vilja att reformera svensk skola. Dessvärre framställs utbildningssystemets främsta problem vara kopplade till de fristående skolorna. Av de förslag Tidöregeringen tillsatt finns flertalet direktiv som syftar till att begränsa friskolorna.

De aviserade förslagen får mycket svåra följder för svensk friskola i allmänhet men i synnerhet för de friskolor som drivs som aktiebolag. Konsekvenserna blir därför mycket stora och berör många elever. Idag går 420 000 elever i en fristående för-, grund-, eller gymnasieskola. Av dessa går 8 av 10 i en aktiebolagsdriven skola. I Stockholms län går över 90 000 elever i en aktiebolagsdriven skola.

Det finns anledningar till att aktiebolagsformen är så vanlig och det beror att den är allsidig och robust. Aktiebolaget är en egen juridisk person vilket gör att ägaren inte riskerar sin egen ekonomi som i exempelvis enskild firma. Den passar både små och stora företag. Att man kan driva friskola i aktiebolag öppnar för att privata investeringar kan bidra till att utveckla svensk skola.

Av övriga bolagsformer som tillåts i Sverige kan nämnas Kommanditbolag, Enskild firma, Handelsbolag och Förening. Varje bolagsform har sina fördelar utifrån företagarens verksamhet och dess omfattning. Men bortsett från mycket små verksamheter är den dominerande bolagsformen aktiebolag.

Aktiebolaget gör det framför allt enklare att dela på risken med andra delägare. De strikta regler som omgärdar bolagsformen gör det möjligt för utomstående att få en god inblick i företagets verksamhet. Det ökar både transparens och förutsägbarhet.

Huvuddelen av förslagen, som alla har sin grund i Tidöavtalets skrivningar om skolan, har utgått från bolagsformen aktiebolag. Utav de förslag som tas fram just nu är tre särskilt allvariga för friskolornas elever och lärare. Det gäller förslag som föreslås förändra skolpengen,

offentlighetsprincipen samt förslag som rör vinstbegränsningar.

Skolpengen, (En nationell skolpengsnorm för ökad likvärdighet (U 2023:05)), och systemet för hur den beräknas är viktigt då det utgör skolornas primära finansiering. Samtidigt är systemet behäftat med en mängd brister. Även om det råder meningsskiljaktigheter om hur systemet bör reformeras är de flesta överens om att en översyn är nödvändig.

Skolpengen ska vara likvärdig för en elev oavsett om den väljer en fristående eller en kommunal skola. Systemet idag är dock svårgenomträngligt och komplicerat. Det gör det ofta svårt att följa beräkningen av skolpengen, förutse hur stora beloppen blir och säkerställa att principen om lika villkor efterlevs. Det leder till att skolpengsbeslut ibland överklagas och blir till rättsliga tvister. En granskning av en lång rad kommuners skolpengsberäkningar visar att fristående skolors elever underkompenseras jämfört med elever i kommunala skolor. Snarare än att vara överkompenserade pekar därmed mycket på att de fristående skolorna är underkompenserade¹.

Offentlighetsprincipen (Skolinformationsutredningen (U 2021:04))

Det finns en bred enighet om att ökad insyn i skolvärlden är bra. Offentlighetsprincipen har en lång tradition och betraktas med rätta som en bärande del av svensk förvaltning. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att offentlighetsprincipen infördes och anpassades för myndigheter, inte med företag i åtanke. Det var ett sätt att säkerställa objektivitet i myndighetsutövningen och att förebygga risk för att offentligt anställda personer mutades eller behandlade personer olika av något skäl.

För att leva upp till kraven i offentlighetsprincipen krävs en mycket omfattande administration med juridisk expertis. Mindre företag kan få svårt att bära de kostnader administrationen innebär men företag av alla storlekar kommer drabbas. När skolorna tvingas omfördela resurser mot administration tas fokus från kärnverksamheten, dvs undervisningen som sker i klassrummet.

¹ "Är friskolorna överkompenserade?", Mikaela Valtersson, 2023

Vinstbegränsningar (Utredningen om vinst i skolan (U 2022:08))

Utredningen om begränsningar av vinster innefattar en lång rad förslag. Några av dem skulle få större påverkan än andra. Den generella riktningen är dock att de syftar till att begränsa fristående skolor i allmänhet och de skolor som drivs som aktiebolag i synnerhet. Det rör sig bland annat om hur resurser får omfördelas mellan enheter och skolor. Odramatiska resursallokeringar för att tillse att pengar hamnar där de gör mest nytta. Förslagen är inte riktade åtgärder mot skolor, oavsett huvudman, som inte håller tillräcklig kvalitet utan slår mot samtliga fristående skolor oaktat deras kvalitet.

Utredningen föreslår att vinstutdelning ska förbjudas för huvudmän som har brister i kvaliteten. Den allmänna uppfattningen är nog den att dåliga skolor ska motarbetas och stängas, oavsett om det är en kommunal eller fristående skola. Men trots att det kan framstå som korrekta åtgärder frångås ett av de viktigare stegen för att göra verklighet av en sådan ordning. Utredningen definierar inte vad den anser är god kvalitet. Därmed lämnas fältet öppet för tolkning och i förlängningen rättsosäkerhet. Det vore mycket välkommet att definiera vad som är kvalitet i svensk skola då detta mått saknas idag.

Ett annat genomgripande förslag utredningen presenterar är att villkora statsbidragen. Statsbidrag är öronmärkta medel för satsningar inom specifika områden som ska främja barn och elevers förutsättningar att nå kunskapsmålen. Huvudmannen är skyldig att återsrapportera till Skolverket hur statsbidraget har använts. Med tiden har statsbidragens andel av skolornas finansiering ökat och utgör nu en viktig del.

Den huvudman som lämnar koncernbidrag, dvs fördelar resurser mellan skolenheter inom olika huvudmän, förlorar möjligheten att beviljas statsbidrag. Statsbidragen utgör cirka 6 procent av fristående verksamheters finansiering. Det ska ställas mot branschens genomsnittliga vinstmarginal på 3-4 procent.

Sammantagna effekter

Förslagen om offentlighetsprincip, vinstbegränsning samt avdrag på skolpengen leder alla till högre kostnader eller lägre intäkter för de fristående skolorna. Om statsbidragen villkoras på det sätt som vinstutredningen föreslår skulle det leda till 6 599 kronor mindre per elev². En sänkning av skolpengen med 6 procent som skolpengsutredningen föreslår leder i sin tur till 6 727 kronor mindre per elev³. Och de ökade administrativa kostnaderna för att leva upp till offentlighetsprincipen genererar kostnader på 2 019 kronor per elev⁴.

Sammantaget skulle det röra sig om 15 347 kronor mindre per elev och år. Detta ska ställas mot den genomsnittliga skolpengen som är 118 745 kronor per elev och år. Alltså cirka 12,9 procent i förlorade intäkter och ökade kostnader⁵.

Bedömer ni att det är möjligt att driva verksamheten vidare vid en nedsättning på 6 % av skolpengen?

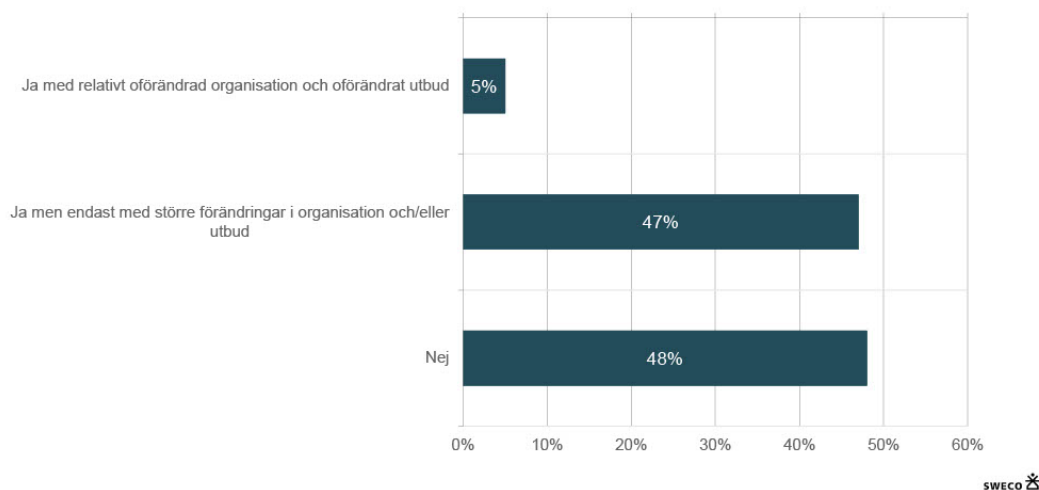

Bild 1 - Medlemsenkät Almega Utbildning, Sweco juni 2025

² I 2023 års bidragsnivå. Under förutsättning att värdeöverföring görs som diskvalificerar huvudmannen från att ta emot statsbidrag och/eller har kvalitetsbrister som diskvalificerar denne från att ta emot statsbidrag

³ I 2023 års skolpengsnivå.

⁴ I 2023 års prisnivå.

⁵ Bilaga "Samlad ekonomisk effekt av utredningsförslag"

Enbart förslaget om 6 procent avdrag på skolpengen skulle, enligt en undersökning gjord av Sweco, leda till att hälften av Almega Utbildnings medlemmar lade ner sina verksamheter.

De tre utredningarna ovan är i huvudsak presenterade. Kvar är utredningen om skolpeng vars sista del presenteras vid årsskiftet 2026. Beroende på vilka avvägningar regeringen gör och vilka förslag de prioriterar kan hela eller delar av ovanstående röstas om i riksdagen innan valet 2026. Därefter återstår ytterligare tid innan något förslag kan bli verklighet och implementerat.

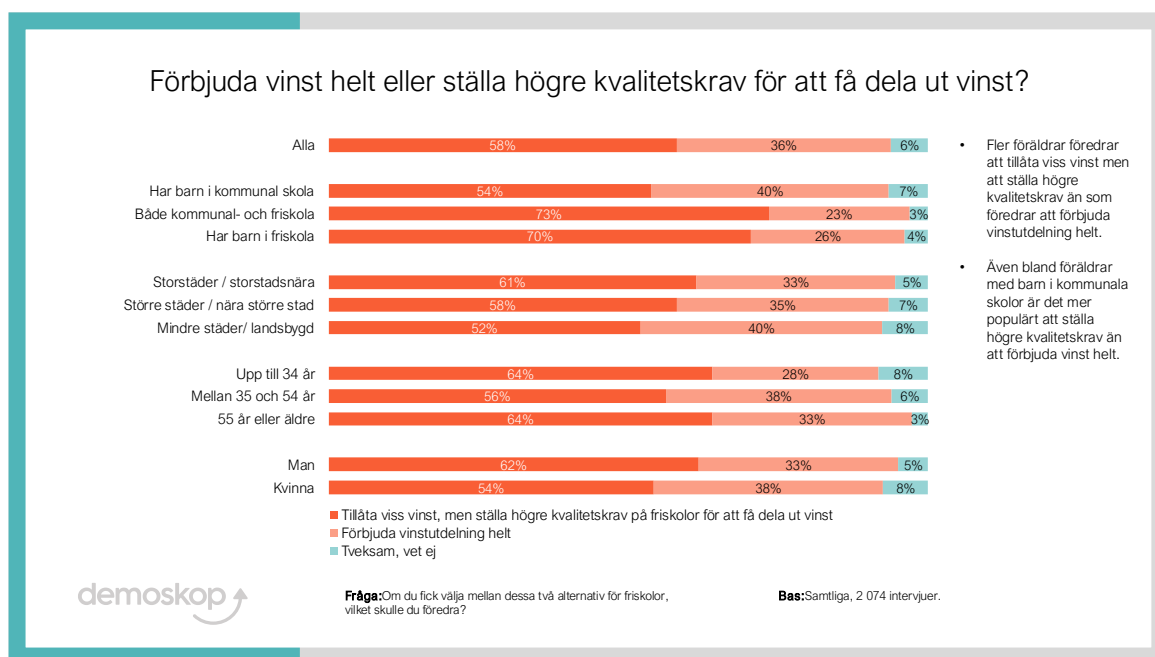
Opinionen för vinst och valfrihet

Den allmänna opinionen när det gäller företagande i välfärden är komplex och delvis motstridig. En rad mätningar har gjorts genom åren som alla visar att det finns ett påtagligt motstånd mot vinster i välfärden. Det är inte självklart att alla respondenter laddar vinstbegreppet med samma innebörd. Stundtals råder det viss begreppsförvirring och osäkerhet kring vilket mått som egentligen åsyftas. Mätningar har också visat att stora delar av allmänheten överskattar vinstnivåerna i företag verksamma inom välfärdssektorn⁶.

Stödet för valfrihet är lika starkt som motståndet mot vinst. Mätningar visar återkommande hur viktig rätten att själv få välja skola är för en majoritet av befolkningen. Motstridigheten i att vilja förbjuda vinst men samtidigt värna valfriheten har påtalats i många sammanhang. Utan möjligheten att göra vinst försvinner riskvilligheten som är avgörande för att nya verksamheter ska startas och befintliga växa och expandera.

Utfallet blir annorlunda om frågeställningar ställs mot varandra. Då avtar intresset för att förbjuda vinst. Demoskop har ställt en fråga till en urvalsgrupp föräldrar som belyser vinstförbudets relativa betydelse. Får respondenterna välja mellan vinstförbud och högre kvalitetskrav väljer en majoritet genomgående att de vill se skarpare kvalitetskrav.

⁶ Vinstnivåer för friskoleföretag, Demoskop feb 2025.

2 Stockholms län präglas av en hög grad fristående alternativ

Stockholms län är ett av de län i Sverige med högst andel elever i fristående skolor. Följaktligen finns här också några av de kommuner som har störst andel elever i fristående skolor jämfört med andra kommuner i Sverige.

Grundskola	Elever, årskurs 1-9	Andel	Gymnasium	Elever 1-3	Andel
Stockholms län	69 565	27%	Södermanlands län	3 387	50%
Södermanlands län	7 324	22%	Stockholms län	41 943	48%
Uppsala län	6 980	16%	Skåne län	18 008	35%
Västmanlands län	4 798	16%	Västmanlands län	3 258	33%
Gotlands län	964	16%	Västra Götalands län	19 078	31%

Blekinge län	2 540	16%	Kronobergs län	2 340	30%
Västernorrlands län	3 802	16%	Östergötlands län	5 011	30%
Skåne län	22 565	15%	Uppsala län	3 972	30%
Östergötlands län	7 142	15%	Värmlands län	2 727	29%
Gävleborgs län	4 061	14%	Örebro län	2 983	26%
Västra Götalands län	24 730	14%	Västernorrlands län	2 227	26%
Hallands län	4 927	13%	Gävleborgs län	2 351	24%
Norrbottnens län	2 607	13%	Dalarnas län	2 176	21%
Örebro län	3 943	12%	Hallands län	2 327	19%
Jämtlands län	1 632	12%	Västerbottens län	1 501	16%
Kronobergs län	2 315	11%	Kalmar län	1 315	15%
Västerbottens län	2 721	10%	Gotlands län	231	14%
Dalarnas län	2 477	8%	Jämtlands län	532	11%
Kalmar län	1 886	8%	Jönköpings län	1 390	10%
Värmlands län	1 850	7%	Norrbottnens län	639	8%
Jönköpings län	2 486	6%	Blekinge län	392	7%

Vänster kolumn: Andel elever i friskola grundskola per län Läsåår 2024/2025. Höger kolumn: Andel elever i friskola gymnasium per län Läsåår 2024/2025

Stockholms läns höga andel fristående skolor har flera förklaringar. Längre tillbaka fanns i Stockholm ett antal privata skolor som bedrev verksamhet finansierat av bland annat terminsavgifter. När det blev möjligt att starta alternativ var det just i Stockholm flera etableringar gjordes. Förskolan Pysslingen är det mer kända exemplet och utmanade på sin tid det monopol som rådde kring kommunal barnomsorg. Förskolan banade så småningom väg för att både barnomsorgen och skolan öppnades upp för fler aktörer än de kommunala. Och i samband med friskolereformen 1992 startades flera fristående skolor i Stockholmsområdet som fortfarande är verksamma idag⁷.

Det är naturligt att fler friskoleetableringar skett i en storstadsregion som Stockholm. Elevunderlaget är större och den väl utbyggda kollektivtrafiken gör att det är enklare att välja en skola i en annan kommun.

⁷ <https://www.bizstories.se/naringslivet/vagen-till-friskolereformen/>
"Vägen till friskolereformen", Anders Johnson

Antal och andel elever i fristående grundskola läsår 24/25

Botkyrka	1 604	16%	Sollentuna	2 743	28%
Danderyd	880	20%	Solna	3 201	51%
Ekerö	398	11%	Stockholm	26 226	27%
Haninge	2 523	25%	Sundbyberg	2 341	43%
Huddinge	2 401	18%	Södertälje	3 024	28%
Järfälla	1 011	12%	Tyresö	1 152	19%
Lidingö	1 397	26%	Täby	4 767	46%
Nacka	4 941	35%	Upplands Väsby	2 719	50%
Norrtälje	1 848	30%	Upplands-Bro	754	19%
Nykvarn	0	0%	Vallentuna	811	19%
Nynäshamn	190	7%	Vaxholm	20	2%
Salem	545	27%	Värmdö	1 255	26%
Sigtuna	1 114	19%	Österåker	1 700	32%

Antal och andel elever i fristående gymnasieskola läsår 24/25

Botkyrka	174	6%	Sollentuna	984	30%
Danderyd	1078	44%	Solna	1485	68%
Ekerö	0	0%	Stockholm	25155	58%
Haninge	200	7%	Sundbyberg	638	70%
Huddinge	485	16%	Södertälje	1274	53%
Järfälla	325	25%	Tyresö	0	0%
Lidingö	260	21%	Täby	3346	70%
Nacka	4310	59%	Upplands Väsby	147	22%
Norrtälje	374	24%	Upplands-Bro	0	0%
Nykvarn	244	100%	Vallentuna	0	0%
Nynäshamn	0	0%	Vaxholm	0	0%
Salem	0	0%	Värmdö	215	13%
Sigtuna	778	40%	Österåker	471	45%

3 Aktiebolagsdrivna friskolor

Det är vanligt att friskolor drivs som aktiebolag. Av alla elever i fristående verksamheter går 8 av 10 i aktiebolagsdrivna skolor. Nationellt går drygt 15 procent av landets alla elever i en aktiebolagsdriven skola.

Stockholms län är ett av de län med högst andel elever i aktiebolagsdrivna skolor. Var fjärde elev går i en aktiebolagsdriven skola. I länet finns också den kommun, Stockholm stad, med flest antal elever i aktiebolagsdrivna skolor, 39 000 elever⁸.

	Elever i friskolor	Elever i AB-skolor	Elever samtliga huvudmän
Stockholms län	120 003	93 638	374 965
Upplands Väsby	3 181	2 816	6 669
Vallentuna	866	866	5 154
Österåker	2 373	2 373	6 930
Värmdö	1 631	985	7 121
Järfälla	1 404	1 404	11 011
Ekerö	441	0	4 224
Huddinge	3 010	2 541	17 851
Botkyrka	1 930	1 542	14 437
Salem	637	368	2 646
Haninge	3 066	2 762	14 255
Tyresö	1 216	1 216	7 145
Upplands-Bro	852	592	5 224
Nykvarn	244	244	1 958
Täby	8 354	8 343	16 072
Danderyd	2 376	893	7 238
Sollentuna	4 039	3 505	14 073
Stockholm	55 648	39 681	150 486
Södertälje	4 597	3 672	14 412
Nacka	9 670	9 286	22 812

⁸ https://www.ekonomifakta.se/sakomraden/foretagande/offentlig-sektor/friskolor-i-aktiebolagsform_1210126.html Friskolor i aktiebolagsform, Ekonomifakta, 2025

Sundbyberg	3 025	1 392	6 847
Solna	4 931	4 580	9 204
Lidingö	1 782	1 482	7 227
Vaxholm	20	0	1 459
Norrtälje	2 436	1 774	8 327
Sigtuna	2 028	1 075	8 622
Nynäshamn	246	246	3 561

3.1 Konsekvenser för Stockholms län

Som konstaterades tidigare leder införd offentlighetsprincip, vinstbegränsning samt skolpengsnorm sammantaget till högre kostnader eller lägre intäkter för de fristående skolorna. Effekten blir att färre fristående skolor startar och många riskerar att läggas ned. Det går att med större eller mindre precision uppskatta hur många skolor som skulle drabbas av respektive förslag – en översikt finns i tabellen nedan. Nedan presenteras också konsekvensen av Liberalernas förslag om att förbjuda aktiebolagsdrivna skolor.

Förslag	Huvudsakligt innehåll	Bedömd effekt	Effekt för Stockholms län
Skolpengsnorm	En sänkning av friskolors skolpeng med 6 procent	Hälften av fristående skolor uppger att de skulle tvingas lägga ned. Drabbar alla driftsformer.	Ca 200* grund- och gymnasieskolor riskerar nedläggning. 60 000 barn och elever berörs.
Vinstbegränsning	Inte möjligt att söka statsbidrag om huvudmannen gör "värdeöverföring"**.	Effekten är svårbedömd. Statsbidragen uppgår idag till ca 6 procent, konsekvenserna kan därför bli stora.	Alla 300 aktiebolagsdrivna skolor påverkas.

Offentlighetsprincip	Ökad administration leder till ökade kostnader drygt 2000 kronor/elev och år	Svårt att bedöma vilken effekt förslaget får på nedläggningar. Resurser kommer behöva föras över från undervisning till administration. Mindre huvudmän kommer drabbas hårdare.	Svårbedömd effekt.
Samtliga tre förslag	15 347 kronor per elev och år. 12,9 procent i förlorade intäkter och ökade kostnader.	Med rörelsemarginal på 3-4% är de tre förslagens samlade effekt att likställa med ett vinstförbud.	Över 400 grund- och gymnasieskolor riskerar nedläggning. 120 000 barn och elever berörs.
Förbud mot aktiebolag	Driftsformen aktiebolag ska fasas ut.	Risken är att huvuddelen läggs ned.	Över 300 grund- och gymnasieskolor riskerar läggas ned. 93 000 barn och elever berörs.

**Skolpengsnormen drabbar alla fristående huvudmän, oavsett associationsform.*

***Utredningen presenterar fler förslag men konsekvensbeskrivningen ovan gör avgränsningen vid statsbidrag.*

Bedömningarna ovan ger enbart en indikation av de konsekvenser som följer av respektive förslag. Utöver konkreta och synliga effekter av att skolor tvingas stänga ned tillkommer en rad dynamiska effekter som är svårare att identifiera. Det rör sig bland om resurser som tvingas bort från undervisningen till administrationen.

4 Nedlagda skolor påverkar stadsdelar

Det förekommer att skolor läggs ned och det kan ha olika förklaringar. I de allra flesta fall sker nedläggningarna ordnat och med god framförhållning. En skolnedläggning kräver god planering då det är många som berörs; medarbetare, elever och föräldrar⁹.

⁹ "Skolnedläggningar 2014 – 2023 Ett kunskapsunderlag", Friskolornas riksförbund, 2024

Skulle regeringen göra verklighet av de förslag som är presenterade om offentlighetsprincip, sänkt skolpeng och vinstbegränsning leder det till att friskolor kommer att stänga ned. Nedstängningarna skulle därmed inte bero på att elevantalet sjunker. Behovet av skolplatserna skulle vara oförändrat om skolorna tvingas stänga av den här typen av politiska beslut.

Både fristående och kommunala skolor kan ta emot elever som behöver en ny skolplats efter att skolor läggs ned. Men det är kommunen som bär ansvaret att bereda eleven en plats. Om riksdag och regering väljer att fatta beslut som leder till att skolor stänger ned är det alltså kommunerna som sedan får arbeta med att lösa situationen.

I stadsdelen Bromma i Stockholm stad finns 27 grundskolor, varav tre är anpassade grundskolor^{*10}. Av dessa är åtta fristående, varav en anpassad. Strax över 1600 elever går i skolor som drivs som aktiebolag. Regeringens olika förslag skulle därmed få kännbara konsekvenser för Bromma. Om hälften av eleverna blev av med sin skolplats skulle utbildningsförvaltningen behöva ordna runt 800 nya platser. Antingen lyckas förvaltningen hitta andra skolplatser i stadsdelen eller så behöver eleverna i Bromma söka sig till skolor i andra stadsdelar.

I Skärholmen finns 10 skolor, varav tre är anpassade, och av dessa är två är fristående. En av skolorna drivs som ideell förening och den andra som aktiebolag. Den senare utav dessa har 840 elever.

I stadsdelen Norra innerstaden dominerar stiftelser och internationella skolor av de fristående skolorna. Men det finns likväl ett antal aktiebolagsdrivna grundskolor. Sammantaget är deras elevantal över 1600¹¹.

Behovet av att ersätta skolplatser som försvinner när fristående skolor tvingas stänga varierar mellan kommunerna i länet och Stockholm stads stadsdelar. Det är utan tvekan så att de kommunala skolorna skulle behöva ta ett stort ansvar

¹⁰ * Anpassade grundskolan är till för barn mellan 7 och 16 år som har en intellektuell funktionsnedsättning eller en förvärvad hjärnskada.

¹¹ <https://grundskola.stockholm/hitta-grundskola/> Stockholm Stad, 2025

för att erbjuda nya skolplatser. De fristående skolor som inte drivs i aktiebolag utan som förening eller stiftelse skulle möjligen kunna absorbera ett antal elever förutsatt att de har tomma platser, vilket inte är självklart. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att skolor som drivs i dessa former sällan har som ambition att expandera. Många gånger är de stabila och bra inrättningar men saknar förmåga att växa. Att dessa skolor skulle absorbera en stor mängd nya elever är därför inget att räkna med.

5 Friskolor utvecklar kvaliteten för hela skolsverige

Det svenska friskolesystemet och den tanke som systemet vilar på är unik. I Sverige är alla välkomna att söka sig till en fristående skola oavsett bakgrund och ekonomiska resurser. Det är förbjudet att ta ut avgift och läroplaner och skollagen är detsamma för kommunala och fristående skolor.

Mångfalden av alternativ och pedagogik gör att varje individ och familj har större chans att hitta det som passar just dem. En huvudman får inte sortera elever som söker sig till skolan utan antar elever utifrån de urvalsregler som skollagen anger enligt ett förutbestämt och transparent system. Det är eleven som väljer skola och inte tvärtom. Valfriheten gäller alla.

Idag är andelen elever med utländsk bakgrund något högre i fristående grundskola och gymnasium jämfört med kommunen.

Antal och andel elever i fristående grundskola – Stockholms län läsår 24/25

Typ av huvudman	Elever, årskurs 1-9	Andel (%) flickor, årskurs 1-9	Andel (%) elever med utländsk bakgrund, åk 1-9	Andel (%) elever med föräldrar med eftergymnasial utb., åk 1-9
Samtliga	259 767	48,7	31,7	72,4
Kommunal	187 345	48,1	30,1	71,2
Enskild	69 565	50,2	34,2	75,7
Internationella skolor	2 857	48,7	75,5	72,5

Antal och andel elever i fristående gymnasieskola – Stockholms län läsår 24/25

Typ av huvudman	Antal elever	Andel kvinnor (%)	Andel m utl bakgr (%)	Andel m högutb föräldrar (%)
Samtliga	87 776	49,0	32,0	67,0
Kommunal	45 833	47,0	32,0	69,0
Enskild	41 943	50,0	33,0	65,0

Högre kvalitet än vad många tror

Svensk skola är bättre än sitt rykte och den bild som framställs i debatten. Internationella kunskapsmätningar visar att svenska elevers resultat har utvecklats positivt. Inte minst presterar svenska elever i internationell topp när det gäller matematik och naturkunskap enligt den senaste TIMSS-undersökningen¹².

De fristående skolorna står för en betydande del av den positiva kraften. Kontrasten gentemot mediebilden kunde inte vara skarpare. Elever i fristående skolor presterar bättre än elever i kommunala skolor i kunskapsmätningen PISA 2022, även efter att man justerat för elevers bakgrund¹³. Det

¹² "TIMSS 2023 - Sveriges resultat, studiero och huvudmannaskap", Gabriel Heller Sahlgren, 2025

¹³ "Vad kan vi lära av PISA 2022? Faktorer bakom svenska elevers resultat", Gabriel Heller-Sahlgren, 2024

är också fler elever i fristående grundskola som når målen i alla ämnen jämfört med elever som går i kommunala grundskolor¹⁴. På samma sätt är andelen elever som når gymnasiebehörighet högre i fristående skolor än i kommunala¹⁵.

Som nämnts tidigare drivs den övervägande delen av fristående skolor som aktiebolag. En stor del av den mediala kritiken riktas mot driftsformen samt att de fristående skolorna tillåts gå med vinst. Forskning visar dock att lönsamhet är bra för skolkvaliteten. Skolor som är lönsamma uppvisar högre skolkvalitet¹⁶.

De positiva effekterna av fristående skolor stannar inte vid den aktuella skolan. Ytterligare annan forskning visar att konkurrens med fristående skolor har höjt de kommunala skolornas kunskapsresultat¹⁷.

Andel (%) som slutfört med examen (gymnasiet)

Typ av huvudman	Totalt antal	Inom 3 år
Samtliga	26 958	73,0
Kommunal	14 330	72,5
Region	75	58,7
Enskild	12 553	73,6

Avslutningsvis är det värt att notera en skillnad mellan kommunala och fristående skolor som ofta förbises vilket är att det krävs tillstånd för att få starta en fristående skola – vilket inte krävs för kommunala skolor.

¹⁴ Grundskola – Slutbetyg årskurs 9, utan nyinvandrade och elever med okänd bakgrund, läsår: 2023/24 (Skolverket 2024)

¹⁵ Grundskola – Betyg och Prov – Riksnivå, Tabell 1 C: Behörighet till gymnasieskolans nationella program för elever som avslutat årskurs 9, 2019/20–2023/24 (Sveriges officiella statistik 2024).

¹⁶ "Lönsamma kunskaper: Sambandet mellan vinst och kvalitet i svenska grundskolor", Gabriel Heller-Sahlgren Henrik Jordahl, 2018

¹⁷ Independent-School Competition and Sweden's Performance in TIMSS, Gabriel Heller-Sahlgren, IFN Working Paper No.1472, 2023.

6 Summering

All politik utgår från det lokala, för att parafrasera en väletablerad sanning. Och det gäller även de reformer regeringen föreslår på skolområdet. Problembilden som målas upp är att det finns stora, ansiktslösa koncerner som utarmar svensk skola och som inte bidrar med tillräckligt god kvalitet. Regeringens lösning är att på olika sätt begränsa och kringskära landets friskolor med en särskild udd riktad mot aktiebolagsdrivna skolor.

Effekterna av regeringens förslag kommer att bli påtagligt kännbara lokalt. En skola i en koncern kan framstå som en siffra i regeringens underlag men för de elever som går på den aktuella skolan är det något helt annat. För eleverna är det en plats dit de går varje dag för att lära sig nya saker, utmanas och utvecklas. På samma sätt är skolan en arbetsplats för de lärare som arbetar där, en plats dit de går med lätta steg vissa dagar och tyngre andra dagar – precis som vilken annan arbetsplats som helst. En gissning är att deras tankar i det dagliga upptas av annat än att de arbetar på en koncern.

Ytterligare en annan vågad gissning är få elever skulle applådera om deras skola tvingades lägga ned. Inte för att de brinner för stora koncerner utan för att skolan där de spenderar sina dagar är just deras.

Till detta ska läggas att det inte enbart är stora friskolekoncerner som drabbas av de förslag regeringen ser ut att gå fram med. Tvärtom kommer många av förslagen vara ännu svårare för en mindre aktör att leva upp till.

Den samlade bilden av den föreslagna skolpolitiken är att en storstadsregion som Stockholm kommer att påverkas mycket negativt. Bra verksamheter som håller god kvalitet kommer riskera att försvinna. Det kommer leda till oro inte bara hos elever och föräldrar utan även för den kommunala organisationen och folkvalda som står kvar med ansvaret att ordna skolplats åt alla elever.

I ett längre perspektiv riskerar förslagen att påverka Stockholmsregionens attraktionskraft negativt. Det vore att flytta Sveriges viktigaste region ett par steg i fel riktning.

Bilaga 1: Samlad ekonomisk effekt av utredningsförslag

Finansiering av fristående grundskolor idag (2023)

Fristående grundskolor (F-9) uppbär intäkter i form av kommunala bidrag och riktade statsbidrag. För verksamhetsåret 2023 kan dessa intäkter (exkl. fritidshem) uppskattas till:

- Kommunala bidrag ("skolpeng"): 22 161 000 tkrⁱ
- Riktade statsbidrag:
 - o Kunskapsbidraget: 746 000 tkrⁱⁱ
 - o Karriärtjänster: 208 000 tkrⁱⁱⁱ
 - o Lärarlönelyft: 350 000 tkr^{iv}
- Totala intäkter: 23 465 000 tkr

Vissa mindre statsbidrag saknas i sammanställningen ovan.

Intäktsmassan kan med fördel divideras med antalet elever i fristående grundskolor (F-9) under 2023: 197 608 elever^v:

- Kommunala bidrag ("skolpeng"): 112 146 kr/elev
- Riktade statsbidrag:
 - o Kunskapsbidraget: 3 775 kr/elev
 - o Karriärtjänster: 1 053 kr/elev
 - o Lärarlönelyft: 1 771 kr/elev
- Totala intäkter: 118 745 kr/elev

Förslag som är kostnadsdrivande

I Offentlighetsprincipen eller insynslag (SOU 2024:28) övervägs bl.a. införande av en offentlighetsprincip för friskolor. För den prototypiska huvudmannen för grundskola (aktiebolag, med en skolenhet, 100 elever och 20 ped. personal) beräknas kostnaden bli 1,7 %^{vi} av omsättningen.

- Kostnad för införande av offentlighetsprincip: -2 019 kr/elev

Förslag som medför intäktsminskning

I Skärpta villkor för friskolesektorn (SOU 2025:37) föreslås att samtliga riktade statsbidrag ovan ska dras in för friskolor som gör någon form av värdeöverföring.

- Intäktsminskning vid villkorande av kvalitetshöjande statsbidrag: -6 599 kr/elev

Av En nationell skolpengsnorm för ökad likvärdighet (Dir. 2023:153) väntas komma förslag om avdrag för kommunalt utbudsansvar på upp till 6 % av skolpengen. Antag att samtliga tilldelande kommuner utnyttjar möjligheten fullt ut.

- Intäktsminskning på grund av kommunalt ansvarsavdrag: -6 729 kr/elev

Samlad ekonomisk effekt

Ökade kostnader och minskade intäkter ger en sammantagen effekt i form av minskat ekonomiskt handlingsutrymme. Totalt uppgår effekten till -15 346 kr/elev eller -12,9 % i 2023 års nivå.

ⁱ Kommunernas redovisade kostnader 2023 för köp av verksamhet (förskoleklass och grundskola) från föreningar, stiftelser och privatägda företag (SCB, Sveriges officiella statistik).

ⁱⁱ Av totalt 6 658 000 tkr (Statskontoret, statsbidragsförteckning 2023) kan 11,2 % med fog antas vara hänförligt till enskilda huvudmän för förskoleklass och grundskola.

ⁱⁱⁱ Av totalt 1 852 000 tkr (Statskontoret, statsbidragsförteckning 2023) kan 11,2 % med fog antas vara hänförligt till enskilda huvudmän för förskoleklass och grundskola.

^{iv} Av totalt 3 000 000 tkr (Statskontoret, statsbidragsförteckning 2023) kan 11,7 % med fog antas vara hänförligt till enskilda huvudmän för förskoleklass och grundskola.

^v Beräknat som ett medeltal av antalet elever inskrivna vid fristående förskoleklass och grundskola (inkl. internationella förskoleklasser och

grundskolor) per 15 oktober 2022 och 15 oktober 2023. För fristående skolor med annat räkenskapsår än kalenderår avser dock elevantalet den 15 oktober 2022. (Skolverket/SCB). Delningstalet är det samma som SCB använder för att beräkna kostnad per elev 2023 i fristående förskoleklass resp. grundskola.

^{vi} SOU 2024:28, ss. 332f